

HOW CLASSIFY MISTAKES AND SHORTCOMINGS IN REVIEWS OF SPECIAL AND SCIENTIFIC WORKS

Ján STOFFA – Veronika STOFFOVÁ

Abstract: The study presents an original and universal proposal of classification of mistakes and shortcomings in reviews of special and scientific works. The classification follows from the generally accepted requirement that the reviewer of a special or scientific work has to appreciate all significant positive values of the work as well as to point out all significant mistakes and shortcomings of it. The informational value and scientific truth of presented information and also respecting of copyright and scientific ethics were accepted as base criterions of classification. Each reviewer has to point out all key and other essential mistakes and shortcomings in fulfilling the criteria. Mistakes and shortcomings should be ordered not sequentially but characterized in category groups with presenting some representatives from each group as examples. Didactical mistakes and shortcomings and that ones which are not connected with distortion of information he/she should point out only from educational viewpoint.

Key words: reviews of special and scientific works, shortcomings of special and scientific works.

AKO KLASIFIKOVAŤ CHYBY A NEDOSTATKY V POSUDKOCH ODBORNÝCH A VEDECKÝCH PRÁC

Resumé: Štúdia prináša originálny a univerzálny návrh klasifikácie chýb a nedostatkov v posudkoch odborných a vedeckých prác. Klasifikácia vychádza zo všeobecne akceptovanej požiadavky, že posudzovateľ odbornej alebo vedeckej práce je povinný kladne oceniť všetky podstatné pozitívne hodnoty, ale rovnako poukázať aj na všetky podstatné chyby a nedostatky v nej. Ako základné klasifikačné kritériá boli prijaté informačná hodnota a vedecká pravdivosť prezentovaných informácií a tiež dodržanie autorského práva a vedeckej etiky. Každý posudzovateľ by mal v svojom posudku poukázať predovšetkým na všetky kľúčové a podstatné chyby a nedostatky pri naplnení týchto kritérií. Chyby a nedostatky by nemal uvádzať v poradí ich výskytu, ale po kategoriálnych skupinách s uvedením reprezentatívnych príkladov. Na chyby a nedostatky, pri ktorých nedochádza k skresleniu informácie, alebo na didaktické chyby a nedostatky by mal poukázať len z edukačných dôvodov.

Kľúčové slová: odborné posudky, nedostatky odborných a vedeckých prác.

1 Úvod

Počas svojej odbornej pracovnej dráhy sa každý odborník skôr alebo neskôr ocitne v role posudzovateľa odbornej, príp. vedeckej práce. Tieto práce spravidla predstavujú dokumenty rôzneho charakteru od nepublikovanej písomnej práce k odbornej skúške až po vedeckú monografiu. Kým na neškolských pracoviskách sa adept dostáva k posudzovaniu o niečo neskôr, na vysokoškolských pracoviskách sa k tejto role dostáva už krátko po absolvovaní vysokej školy, keď posudzuje bakalárske či magisterské práce. Už samo poverenie posudzovať prácu iného autora predstavuje nielen prejav istej dôvery odbornej komunity k designovanému posudzovateľovi, ale aj závažnú spoločenskú objednávku. Ak jej naplnenie prispieva k posilneniu autority posudzovateľa, jej

nenaplnenie, naopak, ju znižuje, ba nekvalitne spracovaný posudok môže odhaliť aj rôzne nedostatky v odbornej erudícii posudzovateľa.

O rôznych aspektoch odbornej a vedeckej práce bolo u nás i v zahraničí napísaných mnoho publikácií. V tých, s ktorými sme sa mali možnosť zoznámiť, sme však nenašli smerodajné poučenie pre posudzovateľov odborných a vedeckých prác napriek tomu, že ich úloha je nespochybniteľná. Preto sú posudzovatelia, najmä tí mladší, často odkázaní len na seba, prípadne na vzory posudkov, s ktorými sa stretli v svojej predchádzajúcej praxi. Naše mnohoročné skúsenosti z vypracovania alebo preštudovania rádovo tisícov odborných posudkov na rôzne účely nás oprávňujú zovšeobecniť tieto skúsenosti a v ucelenej forme prezentovať náš originálny a univerzálny návrh na usporiadanie

tej obligatórnej časti posudkov, ktorá sa týka chýb a nedostatkov posudzovaných prác. Jej cieľom je podať pomocnú ruku všetkým, ktorí majú problémy s vypracovaním tejto časti posudku. Jednotlivé triedy chýb a nedostatkov sa v príspevku vyčleňujú len rámcovo. Čitateľa, ktorý sa bližšie zaujíma o konkrétne chyby a nedostatky odkazujeme na štúdie (1) až (6).

2 Všeobecné pravidlá pre písanie oponentských posudkov

Všeobecné pravidlá pre písanie oponentských posudkov možno zhrnúť do nasledovných bodov.

- Spracovateľ posudku sa musí snažiť o maximálnu objektivitu;
- Posudok má zhodnotiť posudzované dielo komplexne;
- Posudok nemá obsahovať opis posudzovaného diela (rozsah, členenie atď.), ale má obsahovať jeho mnohostrannú analýzu;
- V posudku má byť explicitne uvedené či posudzované dielo obsahuje nové poznatky a v prípade dizertačných prác, či práca je dizertabilná;
- Ak práca má explicitne stanovené ciele, posudzovateľ sa má vyjadriť nielen o ich aktuálnosti, náročnosti, adekvátnosti, ale aj o tom či a v akej miere boli dosiahnuté;
- Ak ide o kvalifikačnú prácu, posudzovateľ sa má explicitne vyjadriť, či predložená práca spĺňa stanovené kritéria kvality z hľadiska obsahu a formy spracovania a miery dosiahnutia cieľov práce a či prácu odporúča k obhajobe;
- Kritika obsiahnutá v posudku má byť neosobná: kritizujú sa chyby a nedostatky diela a nie ich autor;
- Je neracionálne uvádzať chyby a nedostatky posudzovaného diela v tom poradí, ako sa s nimi posudzovateľ stretáva v rukopise. Tak si ich posudzovateľ môže poznačiť, ale v posudku by ich mal štrukturalizovať do uvedených tried;
- Posudzovateľ by mal vytýkať len tie chyby a nedostatky, o ktorých si je absolútne istý. Nie je racionálne vytýkať diskutabilné chyby a nedostatky, prípadne dovolené alternatívne riešenia, ktoré posudzovateľ nepoužíva;
- Osobitnú pozornosť by mal posudzovateľ venovať neologizmom, z ktorých mnohé podliehajú adaptačným zmenám, príp. môžu mať viaceré alternatívne formy;

- Posudzovateľ má vychádzať zo zásady, že autor posudzovanej práce je v plnej miere zodpovedný za jej obsah aj formu, s výnimkou tých informácií, ktoré prevzal auteticky z citovaných informačných zdrojov; Posudzovateľ by mal vykonať dôslednú korektúru rukopisu posudku, aby sa v ňom nevyskytli chyby a nedostatky, ktoré vytyka posudzovanému. Množina možných nedostatkov a chýb je nevyčerpatelná a v prípade konkrétnych posudzovaných prác môže mať veľmi odlišnú skladbu. Z tejto množiny však možno vyčleniť niekoľko skupín charakterom príbuzných nedostatkov a chýb, ktoré sú predmetom ďalších článkov tejto štúdie.

Ide o kategóriu kľúčových nedostatkov a chýb, kategóriu závažných vecných chýb a nedostatkov, kategóriu chýb a nedostatkov, ktoré nevedú k stratám informácie, kategóriu formálnych chýb a nedostatkov a v prípade edukačne orientovaných prác aj o kategóriu didaktických chýb a nedostatkov. V prípade každej kategórie sa ako príklady uvádzajú často sa opakujúce chyby a nedostatky.

3 Kategória kľúčových chýb a nedostatkov

Z množiny možných chýb a nedostatkov ako kľúčové možno vyčleniť:

1. Výber nesprávnej, príp. neoptimálnej metódy výskumu;
2. Nesplnenie dodržanie predpokladov na použitie zvolenej výskumnej metódy;
3. Riešenie neaktuálnej témy;
4. Opakované riešenie už vyriešeného problému;
5. Preukázateľné plagiátorstvo;
6. Nesprávna interpretácia dosiahnutých výsledkov výskumu;
7. Závažné tvrdenia a formulácie odporujúce pravidlám formálnej logiky;
8. Vecne nepodložené zovšeobecnenia a závery;
9. Výskumom nepodložené, príp. inak nedokázané závery;
10. Nekritické preberanie informácií, správnosť a pravdivosť ktorých je očividná alebo spochybiteľná;
11. Nesúlad medzi názvom posudzovanej práce a jej obsahom.

Každý z uvedených dôvodov je dostatočný pre negatívne hodnotenie posudzovanej práce.

4 Kategória závažných vecných chýb a nedostatkov

Do tejto kategórie možno zaradiť veľké množstvo rôznorodých chýb a nedostatkov. Ako príklady možno uviesť:

- Chyby v definíciách kľúčových pojmov;
- Nevyváženosť, nejednoznačnosť, neaktuálnosť a nejednotný spôsob definícií základných pojmov;
- Použitá definícia nevyjadruje obsah pojmu pomenovaného daným termínom;
- Použitie nenáležitých, príp. nejednoznačných termínov;
- Pri uvádzaní vymenovaní a porovnávaní rôznych definícií autor sa nevyjadrí k ich exaktnosti, príp. sa nevyjadrí, ktorú považuje za správnu a úplnú a prečo.
- Pri zostavovaní jednotlivých zoznamov sa neuplatňuje systémový prístup;
- Pri triedeniach a vytváraní skupín sa neuvádzajú alebo striedajú, príp. nenáležite kombinujú kritéria triedenia;
- Hrubé chyby vo výpočtoch;
- Použitie nevysvetlených, príp. nejednoznačných skratiek, značiek, symbolov;
- Použitie nezákonných jednotiek bez ich prepočtu na jednotky SI;
- Absencia povinných údajov v bibliografických odkazoch;
- Použitie nespisovných slov a termínov;
- Nepoužívanie národných ekvivalentov medzinárodných alebo cudzích termínov;
- Chyby prameniace zo zlého prekladu, prebratého cudzojazyčnej informácie;
- Nepochopenie obsahu a zmyslu cudzojazyčného textu, v dôsledku čoho preklad zmení jeho pôvodný význam; Povrchne vykonaná korektúra rukopisu;
- Štylistické nedostatky;
- Nesúlad medzi citáciami v texte a zoznamom bibliografických odkazov;
- Nedodržanie slovosledu vo viacslovných termínoch;
- Použitie nespisovných slov a termínov;
- Striedanie dvoch alebo troch alternatívnych metód citácie.
- Zaradenie prác, ktoré sa necitujú v texte do zoznamu bibliografických odkazov alebo naopak;
- Zmena obsahu pojmu spôsobená svojvoľným vynechaním niektorého z prvkov viacslovného termínu;
- Nečitateľný popis na ploche obrázkov a schém;

- Nesprávne skloňovanie priezvisk viacerých tvorcov akoby išlo o jedného tvorca so zloženým priezviskom;
- Absencia údajov o lokalizácii citovanej informácie alebo jeho nesprávny údaj;
- Citovanie „z druhej ruky“, príp. „z n-tej ruky“;
- Informačne zradné erráta, ktoré vedú k strate informácie;
- Neuvedenie zodpovednosti za preklad citovaných autentických cudzojazyčných informácií.

5 Chyby a nedostatky, ktoré nevedú k strate informácie

Do tejto skupiny patria chyby a nedostatky, ktoré nevedú k strate informácie buď preto, že sa mení len forma informácie alebo čitateľ si môže určiť správnu informáciu na základe kontextu. Aj v tomto prípade je spektrum možných chýb a nedostatkov veľmi široké, preto uvedieme len niektoré typické príklady:

- Chaotické striedanie synonymných termínov prislúchajúcich tomu istému pojmu;
- Nekonzistentnosť zoznamu bibliografických odkazov (napr. nerovnaký počet nepovinných údajov v jednotlivých položkách zoznamu);
- Nedodržanie ustanovení štátnej normy (7) o pravidlách písania a úpravy písomností;
- Použitie homonymných termínov a termínových prvkov, skratiek, značiek a symbolov bez náležitého vysvetlenia;
- Duplicitné alebo viacnásobné uvádzanie tej istej informácie;
- Neuvedenie iniciálok tvorcov v citáciách;
- Používanie zastaraných termínov;
- Neopodstatnené používanie vlastných neštandardnej definícií kľúčových pojmov, aj v prípade, keď pojem je ustálený a štandardizovaný;
- Legenda k obrázku alebo fotografii nekorešponduje s ich obsahom;
- Narušenie postupnosti prirodzených čísel v prípade číselnej metóde citácií;
- Jazykové nedostatky v cudzojazyčnom abstrakte, resp. zhrnutí.

6 Formálne chyby a nedostatky

Do tejto skupiny možno zaradiť tie chyby a nedostatky, ktoré informačnú hodnotu prezentovaných informácií nemenia a týkajú sa najmä formy prezentovania informácií. Možno k nim zaradiť aj estetické nedostatky. Sú to napr.:

- Zbytočne veľká medziriadková medzera;

- Nesúlady veľkostí tabuliek, obrázkov, fotografií alebo schém;
- Nevyužitie celej plochy obrázka alebo strany;
- Absencia medzier po interpunkčných znamienkach;
- Absencia medzier medzi hodnotou veličiny a jej jednotkou;
- Absencia rádovej medzery;
- Absencia bodky na konci dlhej vety obsahujúcej výpočet viacerých položiek;
- Neopravené informačne nezradné erráta, v prípade ktorých čitateľ na základe kontextu spoľahlivo určí, čo malo byť uvedené na ich mieste;
- Nejednotné uvádzanie spôsobu odvodu iníciaľových skratiek alebo značiek;
- Striedanie formy toho istého termínu, skratky alebo značky;
- Použitie triviálnych názvov alebo obchodných názvov namiesto systémových termínov;
- Nedodržanie ustanovení štátnej normy (8) a (9) o forme bibliografických odkazov a ich prvkov.

7 Didaktické nedostatky

Na nedostatky tohto typu je posudzovateľ povinný poukázať len v prípade edukačne orientovaných prác. Typické nedostatky tejto skupiny predstavujú:

- Prevzatie definícií z odbornej needukačne orientovanej literatúry bez ich náležitej didaktickej transformácie;
- Narušenie zásady postupnosti;
- Narušenie medziodborových alebo medzipredmetových vzťahov;
- Nadmerné používanie cudzích slov a termínov;
- Neoptimálna voľba expozície osoby (napr. 1. osoby jednotného čísla) alebo jej neodôvodnené striedanie expozície;
- Nejednotná forma rovnocenných informácií.
- Používanie významovo nepriezračných alebo málo priezračných termínov v prípade, že existujú ich významovo priezračne priezračnejšie;
- Neposkytovanie informácií o existujúcich synonymných termínoch;
- Chaotické striedanie synonymných termínov v texte;
- Absencia nadväznosti jednotlivých zložiek textu;
- Vynechávanie iníciaľov krstných mien alebo chyby pri menách a priezviskách pôvodcov citovaných informácií;

- Neodôvodnené disproporcie v rozsahu, resp. nevyváženosť jednotlivých zložiek práce (napr. nadmerne rozsiahly úvod);

8 Záver

Každý kvalitne vypracovaný posudok odbornej alebo vedeckej práce predstavuje komplexnú nepublikovanú odbornú prácu, v ktorej posudzovateľ má podať nielen vyvážený objektívny obraz o pozitívach i negatívach posudzovanej práce. Každý odborný posudok však podáva súčasne aj istú výpoveď o erudícii samého posudzovateľa. Jednostranné zameranie len na klady, alebo len na nedostatky posudzovanej práce je v rozpore s pravidlami vedeckej etiky, nepomáha jej autorovi v jeho ďalšom odbornom raste a spochybňuje aj kompetenciu posudzovateľa. Je neracionálne uvádzať nedostatky a chyby v poradí ich výskytu bez prihliadania na ich závažnosť. Navrhované rozčlenenie zistených chýb a nedostatkov umožňuje oddeliť podstatné nedostatky a chyby od nepodstatných a v prípade obhajovaných prác aj upustiť od zbytočných časových strát pri čítaní všetkých zistených chýb a nedostatkov a obligatórnych odpovedí na ne.

9 Zoznam bibliografických odkazov

- [1] STOFFOVÁ, V. Nedostatky kvalifikačných prác z informatiky - Ako zaviesť, definovať a používať základné pojmy. In: *DidInfo 2012 : Proceedings of abstracts and electronic versions of reviewed contributions on CD-ROM*. Editori I. Kalaš a L. Huraj. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2012, s. 238 – 242. ISBN 978-80-557-0342-8
- [2] STOFFA, J. – STOFFOVÁ, V. Nedostatky kvalifikačných prác - Čo je a ako má vyzeráť súčasný stav riešenej problematiky. In: *DidInfo 2012 : Proceedings of abstracts and electronic versions of reviewed contributions on CD-ROM*. Editori I. Kalaš a L. Huraj. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2012, s. 232 – 237. ISBN 978-80-557-0342-8
- [3] STOFFOVÁ, V. Nedostatky dizertačných prác v odbore Teória vyučovania informatiky. In: *DidInfo 2011 : Proceedings of abstracts and electronic versions of reviewed contributions on CD-ROM*. Editor G. Andrejková. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2011, s. 210 – 215 (abstrakt na s. 37). ISBN 978-80-557-0142-4

- [4] STOFFA, J. – STOFFOVÁ, V. Časté terminologické chyby v písomnej komunikácii z informačnej technológie. In: *Zborník : Sieťové a informačné technológie : Celoškolský seminár*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2002, s. 104 – 108. ISBN 80-7137-981-6
- [5] STOFFA, J. – STOFFOVÁ, V. Formálne a pseudoformálne chyby a nedostatky v edukačných dokumentoch. In: *Trendy ve vzdělávání 2008 : Díl I*. Editor Miroslav Chráska. 1. vyd. Olomouc: VOTOBIA Olomouc, 2008, s. 238 – 242. ISBN 978-80-7220-311-6
- [6] STOFFA, J. Súčasný stav slovenskej technickej terminológie a terminológie didaktiky technických predmetov. In: ŠVEC, Š. a kol.: *Jazyk vied o výchove*. Bratislava: Gerlach print a Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2002, s. 92 – 100. ISBN 80-968564-9-9
- [7] STN 01 6910: December 1999, *Pravidlá písania a úpravy písomností*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský ústav technickej normalizácie, 1998. 56 s.
- [8] ISO STN 390: Apríl 1998, *Dokumentácia, Bibliografické odkazy, Obsah, forma a štruktúra*. 2. vyd. Bratislava: Slovenský ústav technickej normalizácie, 1998. 32 s.
- [9] ISO STN 390-2: December 2001, *Informácie a dokumentácia, bibliografické citácie : Časť 2: Elektronické dokumenty alebo ich časti*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský ústav technickej normalizácie – Vydavateľstvo, 2001. 32 s.

Prof. Ing. Ján Stoffa, DrSc.,
Univerzita J. Selyeho, Komárno
e-mail: StoffaJan@seznam.cz
Prof. Ing. Veronika Stoffová,
Univerzita J. Selyeho, Komárno
e-mail: NikaStoffova@seznam.cz